

Монографија Горана Мусића несумњиво је значајна за српску и постјугословенску историографију. Она осветљава две важне студије случаја, али када се сагледа у ширем контексту, јасно је да представља важан допринос разумевању целокупне историје југословенског радништва. Мусић не само да доноси погледе радника на процесе дезинтеграције југословенског система крајем осамдесетих већ кроз ове две студије случаја даје драгоцене анализе и погледе на историју радништва у социјалистичкој Југославији још од њених послератних почетака.

Ексклузивна фокусираност на примарне изворе радничке провенијенције, тј. на радничке новине и интервјуе, може бити једина замерка овој студији. Верујемо да би коришћењем грађе из Архива Југославије аутор могао обогатити неке од својих анализа и критичких перцепција историје радничке класе у Југославији. Ипак, одсуство извора који проистичу из централних институција последица је микроисторијског приступа, методолошке позиције која је заправо највећи допринос ове студије, те она стога има велику вредност и представља значајну новину у нашој историографији. Мусићев успешан историографски подухват морао би бити инспирација серијама публикација које би коначно почеле да на историју југословенског социјализма гледају одоздо и које би донеле значајну допуну знањима о Југославији која одавно продукују студије политичке историје.

Богдан ЖИВКОВИЋ

---

*Милан С. Јовановић – из Личног фонда –,
приредиле Данијела М. Милошевић, Неда М. Мирић.
Смедерево: Историјски архив у Смедереву, 2022, 235.*

Милан Јовановић Стоимировић (1898–1966) био је један од најзначајнијих Смедереваца у XX веку. Овај новинар, књижевник, политичар, преводилац, љубитељ уметности и колекционар ванредно је интересантна и важна личност. Стоимировићева заоставштина заиста је огромна. То се нарочито односи на оно што је изашло из његовог пера: поред новинских текстова ту су и поезија, приповетке, романи... Много тога је већ публиковано последњих година. Веома значајни су његови дневници које је предано водио више деценија. Без претеривања можемо рећи да је писати историју државе и друштва у Краљевини Југославији без коришћења Стоимировићевих дневника постало готово немогуће. Његова заоставштина чува се у музеју, архиву и библиотеци у Смедереву, као и у Рукописном одељењу Матице српске у Новом Саду. Посебно занимљив је визуелни материјал.

Историјски архив у Смедереву чува у фонду Милана Јовановића Стоимировића 742 оригиналне фотографије које обухватају период од

1900. до 1942, са нагласком на времену између два светска рата. Оне пружају увид у друштвени, културни и политички живот Краљевине Југославије, као и многих других европских држава. За потребе ове фотомонографије издвојене су 104 фотографије из личног фонда Милана Јовановића Стоимировића. На почетку овог издања имамо кратку уводну напомену приређивача, директорке архива Данијеле Милошевић и архивисте Неде Мирић. У њој се подсећа да је Историјски архив у Смедереву, најмлађа институција у Архивској мрежи Србије, основан 1992. године. Приређивачи су указали на грађу из заоставштине Милана Јовановића Стоимировића која се у повереном им архиву налази, као и на њено стање и обим. Ради лакшег сналажења објашњене су сигнатуре које прате објављене фотографије и како су и зашто оне разврстане.

У уводном делу Портрет Милана Јовановића Сто(ј)имировића, Колекционар хуманистичког духа (стр. 9–19), Снежана Цветковић, музејски саветник Музеја у Смедереву, даје детаљан, информативан и инспиративан портрет колекционара. Тај део веома је битан сваком будућем читаоцу како би упознао и разумео човека који је стајао иза свега, надасве у односу према културном наслеђу народа коме је припадао. Колегиница Цветковић један је од најбољих познавалаца Стоимировићеве заоставштине а на ту тему одржала је и више предавања у угледним установама културе Републике Србије. На крају фотомонографије налазе се списак до сада објављених Стоимировићевих дела и списак литературе која обрађује одређене сегменте његовог живота.

Највећи део публикације чине одабране фотографије које својим садржајем осликавају живот и каријеру ове знамените личности (23–235). Фотомонографија је подељена на четири веће целине: Портрети, Карађорђевићи, Између два светска рата и Са путовања. У делу Портрети (23–67) представљене су фотографије Стоимировића и његове породице из разлитих временских периода, од ауторове ране младости до зрелог доба. Наредни одељак Карађорђевићи (69–117) чине фотографије династије која је владала Србијом и Југославијом добрим делом прве половине XX века. Можемо видети већи број фотографија краља Александра, краљице Марије и принчева, као и кнеза Павла и његове породице. Део Између два светска рата (119–171) чине фотографије које илуструју најзначајније догађаје и личности тридесетих године XX века. Неке од њих су, верујемо, до сада биле непознате и помним проучаваоцима овог периода. Последњу целину Са путовања (173–235) чине фотографије које су настале током пословних и приватних Стоимировићевих посета деловима Југославије и више држава Европе. Већи број њих је из Македоније, у којој је аутор радио више година, али има и оних које показују европске престонице Париз, Рим, Берлин, швајцарска и италијанска зимовалишта и летовалишта...

На страницама ове фотомонографије може се видети присан однос који је Стоимировић имао са мајком, братом и ујаком. Такође, можемо видети његово интересовање за културу, уметност, етнологију и страст ка проучавању националне и европске историје. То се најбоље може уочити кроз

низ фотографија које су настале током Стоимировићевих путовања, као и за време дипломатских и службених мисија. Оне јасно осликавају једну вишеслојну личност чији значај вишеструко превазилази локалне оквире. Фотографије које су објављене одраз су једног прошлог времена и имају велики описни и информативни потенцијал. Позната изрека да слика говори више од хиљаду речи на овом примеру добија још једну потврду.

На основу свега наведеног задовољство нам је да препоручимо читаоцима ову фотомонографију, сигурни да ће она побудити пажњу како стручне тако и шире јавности. На крају, треба похвалити и рад Историјског архива у Смедереву који се, осим објављивања архивског материјала, одликује и бројним другим активностима, као што су организовање архивистичких саветовања и запажених научних скупова.

Бојан СИМИЋ

Frank Biess. *Republik der Angst. Eine andere Geschichte der Bundesrepublik*. Rowohlt: Reinbek bei Hamburg, 2019, 624.

Страх је, слично другим психичким стањима и осећањима, сила од великог значаја у историји, а бројни радови показују да је овај феномен био изазован и подстицајан генерацијама научника. Подсетићемо на овом месту да су се на српском језику појавиле, између осталих, и књиге *Страх на Западу* и *Грех и страх* француског историчара Жана Делимоа, те студија *Страх у позној Византији* проф. Радивоја Радића. Након почетног импулса који се везује за утицај француске школе Анала, посебно се у Немачкој развила жива и иновативна дискусија о настајућој дисциплини која је названа историја емоција. Међу заслужнима за брзо етаблирање *Emotionsgeschichte*-а свакако је и немачко-амерички историчар Франк Бис, професор историје на Универзитету Калифорнија у Сан Дијегу. Бис припада скупуни водећих познавалаца немачке историје након Другог светског рата, о чему сведочи и дело *Повратници кући: повратак ратних заробљеника и наслеђе пораза у послератној Немачкој* коју је објавила издавачка кућа Принстонског универзитета. Посебну пажњу западне научне јавности привукла је и монографија *Република страха: једна другачија историја Савезне Републике*.

Иако је могао да се посвети анализи сложене историје Бонске републике искључиво пратећи линије политичког живота, Бис се определио да напише историју Западне Немачке полазећи од другачијих претпоставки. Не запостављајући политичке факторе, аутор је извршио периодизацију прошлости на основу промењивих циклуса страха и неизвесности (нем. Angstzyklen) који су били праћени великим друштвеним, политичким и емоционалним кризама (нем. Angstkrisen). У уводним разматрањима Бис